

LIBER PRIMVS

qui est de primis cāis (Et de oīum motu naturali) hoc quoad alterū qui est de motu: Orta a principiis duplicia hęc quidem simplicia: de quibus est secūda naturalis philosophiæ pars: hęc mixta: de simplicibus, s. cœlo & elementis q̄tuor corporalibus: in eo agitur libro q̄ de cœlo & mundo inscribit̄: in quatuor diuiso uolumina: put illud circulari motu: hęc uero recto sursum deorsumue mouent̄: in qua parte ea ēt repōitur porciuncula: quæ tractatum, de quatuor elementis in eo qui de cœlo & mundo iam inceptū sub alia quippe ratione perficit scilicet inq̄tū ipsa elemēta & cætera oīa caduca generabilia & corruptibilia sunt: & ad formā trāsmutāt̄: & d̄r liber de generatione & corruptiōe: duo habēs uolūia. Mixta sūt duo inaiata & aiata. Inanimata duplicia q̄dā ip̄fecte mixta sicuti grādo Cometæ & talia huiusmodi: q̄dā plene mixta: uidelicet lapides & metalla: q̄ oīa sub terra: in aere: & altiori loco: ab uno p̄ncipio materiali, s. exalatione fiūt: humida uidelicet: & sica: q̄re merito in eodem ab Arist. in uniuersali saltē docēt̄ libro: q̄ scīa a ueteribus dicta ē metheorologica: q̄d nomē de sublimibus cōtēplationē significat: & licet eo q̄d debet̄ strictius sit: Verūtāme Arist. de noībus minime curās uereḡ cessit auctoritati. loq̄ndū. n. ē ut plūrs loquūt̄ sed ē sentiēdū ut pauciores & sapiētes: & de iis ē tertia philosophiæ nālis ps Aīata quoq; duplicia sūt hęc solā uegetatiuā hītia aiām. s. ip̄a plātæ hęc uero sensitiuā ēt: uidelicet aīalia. Aīalia at̄ uel sola cognitiōe: q̄ sūt adiscūt̄: & hoc ī li. historiæ fit: in nouē p̄tito uolūina: licet sc̄dm alios ī .x. uel cognitione pp̄ q̄d talia sint q̄d ī tredecī fit libris mox enumerādis. Hac aut̄ duplici uia de aīalibus tria docemur. Vnū est aīaliū substātia siue essentia naturalis cū suis opationib; ppriis seu ppinquis. Secūdū ē generatio. Tertiū uita & mors: cū sibi cognatis. Substātia aīaliū q̄ p̄ cās adiscūt̄: p̄ti cognoscūt̄ p̄ materiā: & de hac ē liber de p̄tib; aīaliū ī q̄tuor p̄tes diuisus: & liber de p̄gressu uel p̄cessu seu incessu aīaliū: qui ēt de p̄tib; ad motū aīaliū utilib; d̄r: in iis. n. duobus rōnes & causā p̄tiū aīaliū adiscunt̄ p̄tim cognoscūt̄ & magis p̄ formā q̄ ē aīa: & de bac quæ nō mō aīaliū sed uegetabiliū quoq; ē forma in libro de aīa in tria diuiso uolumina fit cōtēplatio. Opationes uero aīali ppriæ & ppiquæ sunt sensus & motus: inq̄atū. n. aīal sensitiuū est: ipsum cōsequunt̄: sensus. n. put ab exterioribus sensibilib; tali ac tali natura formatis p̄ sua instrumēta talib; elemētis deputata mouent̄: in libro de sensu & sensibili p̄tractant̄. Prout uero p̄teritor; formæ alias sensibus p̄cepto; denuo reuocant̄ ī actu in libro de memoria & reminiscētia agūt̄. Cæter; q̄tenus sensus ipsi nōnūq; in effectū trāseūt̄ aliquādo sopiūt̄ de eis in eo q̄ de somno & uigilia fit speculatio. Operatio aut̄ aīalis q̄ est motus: aīali quoq; ppinqua: ē quādoq; motu de loco ad locū oīa fere aīalia uel cōstrictionis saltē dilatationisue motu moueant̄: nō sine sensu p̄fecto: cū aīal omne rem sibi placidā sensu p̄ceptam uel forte infestā ap̄tū ip̄erate sequat̄ uel fugiat: Et de hoc motu in eo q̄ de cā motus aīalium in cōi tradita est doctrina secūdū q̄d de aīalibus ab Arist. docetur est generatio, cuius cās in libro de generatione aīalium in q̄nq; diuiso uolumina nos docuit: licet eius diffinitio ī libro de uita & morte ex prius p̄tractatis cōcludat̄. Tertiū de aīalib; ē uita & mors: iisq; cognata: cognata at̄ sunt uitæ lōgitudō & breuitas: d̄ quæ cās ē liber de cās lōgitudis ac breuitatis uitæ: Status ēt iuuentutis & senectutis: īspiratio quoq; & exspiratio: q̄bus aīal uiuit ac morit̄ de q̄bus est liber de iuuentute & senectute & liber de īspiratōe. De uita aut̄ & morte oīum ultima in eo fit qui de uita & morte d̄r: in quo pauca de uita cū in libro de cā longitudinis uitæ plūria p̄tractauerit: & plūria de morte p̄tractat. Postq̄ hęc oīa de aīalibus a sola natura condita ab aristotele p̄fecta fuere mox a puro iam naturæ opere quasi salies ad ea q̄ non sola natura sed arte quoq; subministrāte fieri possunt scilicet ad sanitatem & langorem: tanq̄ medium cōterminum utriusq; physici uidelicet ac medici accedens & ea p̄tractans non tamen naturales limites trāsgrediens: sed principia sanitatis & morbi prima p̄alibans: omnia tandem quæ de natura sunt animalium finitime claudit. Hoc tamen te scire uolumus q̄ p̄dicta tria scilicet substātia cum operationibus: generatio: & uita cum morte & sibi cognatis in tredecim per causas p̄dictis inquisita libris: eadem hęc cognitione quia sunt ab ipsomet Aristotele in li. de historiis p̄tractata sunt: q̄ q̄dē oīa animalibus attinentia in libris quatuordecī cōprehēsa: q̄rtā nālis philosophiæ cōficiūt̄ p̄tē. De plātis at̄ q̄ sola uegetaria uiuūt aīa de q̄bus ē q̄nta philosophiæ nālis ps: nihil certi ab Ari. ad nos puēit: sed de eis a Theofrasto eius discipulo libri. xvi. decē uidelicet de historiis: licet de decio pauca reperiantur: Reliqui de causis Aristotelis doctrinam de aīalibus tanq̄ exemplar sequentes: scripti sunt: qui a Theodoro gaza natione græco: romana tamen eloquentia secundo: nobis nuper e græca lingua in latinam de nouo conuersi sunt: in quibus libris pari modo Theofrastus Aristotelis de animalibus uestigia sequens: substātiā uegetabilium cum suis opationibus: generationem: & uitam cum morte: & sibi cognata: quoad fieri potuit subtiliter disputauit: de q̄bus ad p̄sens nō plura: De physica enī doctrina ab Aristotele tradita p̄sens ē itētio Partes itaq; & certus libror; nūerus doctrinæ physici Arist. Ita se habēt secūdū uetere p̄rpatheticor; s̄nias q̄q; iuniores sic eā diuiserūt dicētes materia physico subiectā uel sit ens uel corpus mobile cōsiderari posse uel in se & de hoc ē li. de physico auditu uel ad materiam contractum: simplicem uel mixtam simplicem inq; ad situm mobile & est liber de cœlo & mūdo uel ad formā & est liber de generatione & corruptione. Si ad mixtam uel ad id quod est in uia mixtionis & est liber metheoror; uel plene mixtum iaiatum quod uocat̄ mīerale uel aīarum cuius prior pars est aīa de qua & suis opationibus est liber de aīa & alii de operationibus: posterior pars est corpus de quo est liber de aīalibus ex historiis partibus & generatione aīalium confectis de animalibus ab iis nuncupatis. Quantā autē ueritatem horū iuniorum sententiam in se continet in posterum fiet manifestū

Secūdo secūda & est ordo uniuersalis quinq; partium doctrinæ physici. Caput primum de ordine uniuersali trium primarum partium.

Abito numero partium ac librorum Physicæ doctrinæ Aristotelis sufficiēti: nunc de ordine dicendū h est. est autem duplex ordo. hic comunior: partis ad partem: de quo in primis: particularis alter: uidelicet particularum unius partis in se: de quo posterius. Comunior ordo est quo quinq; inuicem maiores ordinantur partes. Prima quarum est de principiis primis causis & elementis naturæ: ac de comunibus naturalē

LIBER PRIMVS

motū & naturalia consequētibz & de motu. Secunda de simplicibus corporibus. scilicet cœlo & elementis quatuor: prout locali mouentur motu. huic parti annexa ea uia qua caduca inquātū talia cōsiderant. Tertia est de mixtis inanimatis. Quarta de animalibus: Quinta de plantis. Harū quinque partium ordinem in principio tertiæ partis & merito expressit Aristoteles. Nam ibidem tanq̄ arbiter in medio suæ doctrinæ sedens: mediasq; res inter simplicia & a prime composita pertractans: utraq; extrema equaliter attingere potuit: & ea medio copulare. Collegit igitur ibidē ea quæ in duabus prioribus partibus expedita fuerant: tractanda uero in duabus residuis partibus proposuit. Interim uero quæ in hac tertia & media tractari debuerant: patefecit. Dicimus igitur q̄ prima pars de iis quinque ea est quæ de principiis primis & elementis naturæ & de omnibus cōibus naturalem motum consequentibus similiter & de motu: in eo qui est de physica audicione primo agit: principia enim & maxime omnium prima præcognosci debent nisi. n. ea in quibus multa tractanda in unum cōueniunt: seorsum primo pertractētur: idem inutiliter sæpe reiterare continget. hunc ordinem docet in huius libri principio dicens (necessarium & de natura temptandū prius determinare quæ circa principia sunt) & parū post (Vnde ex uniuersalibus in singularia oportet prouenire) Hæc eadem prima pars tanq̄ primo pertractata: in principio metheororū prius colligitur: cum dicitur (De primis igitur causis naturæ & de omnium motu naturali &c.) ubi Alexander aphrodisæus ait (incipiens metheorologica primo nobis ad memoriam reducit dicta iam de iis quæ in naturali negotio simul autem & ordinem nobis scribit omnis naturalis theoriæ: & primo quidem recordat de inscripto naturali audi: uillo negotio existente primo totius naturalis theoriæ: in illo enim dixit de primis principiis & causis naturæ & de omnibus comunibus conuenientibus ad naturalem motum: quorum primo hic recordat) Secunda pars ea est quæ est de simplicibus: annexa ei uia illa qua caduca inquātū generabilia & corruptibilia sunt considerantur. Nam post principia principiatorum sequi debent simpliciora. hæc autem sunt Cœlum primo. & elementa quatuor. prout simplici scilicet locali mouentur motu. cœlum circulariter: elemento: recte sursum deorsumue: cui simplicium contemplationi ea etiam annectitur portio qua elementorum caducorum iam in postremis libri de cœlo & mundo inceptorum cæterorumq; generatio & corruptio docetur. est enim semita hæc quasi principium quoddam generabilium & corruptibilium in quantum talia sunt ut inquit Aueroys in principio metheororum. Is testis est Aristoteles in præfato loco mox post collectionem libri de physica audicione dicetis. (Adhuc at & de secundū superiorem lationem perornatis astris. & elementis corporalibus quot & quæ) Et hoc quantum ad ipsa simplicia motu locali mota (& de ea quæ inuicem permutatione & de generatione & corruptione omnium dictum est prius) hoc quantum ad librum de generatione & corruptione. hoc enim totum de secunda dictum est parte quæ a prima hic ab Aristotele distinguitur parte per illud aduerbium (ad huc) & eius partes per copulam (&) pluries reiteratam in unum uniuertur. Tertia pars ea est quæ de mixtis inanimatis agit. animalibus enim & plantis simpliciora sunt. Quare prius doceri phas est. nisi enim compositiora simpliciorum in cognitione tanq̄ exemplar sint: simpliciora prius doceri debent animalium autem cognitio plantarum est exemplar: ut inferius demonstrabitur. cæterum inanimata animatis collata non sic se habent. licet circo prius doceri debent cum simpliciora sint. Hæc inanimata omnia sub una scilicet tertia locatur parte. quodammodo sub uno libro qui metheorologica dicitur. cum ab uno materiali principio omnia ortum habeant scilicet exaltatione. intera qdē: ab humida: flumina & metallata liquabilia. a sicca: lapides & ustilia quæq;. In sublimi uero: ab humida: nix grādo pluuia ros & pruina. a sicca uero: Cometa & talia plurima. Cæterum perfecte mixta uti lapides & metalla posteriora sunt & compositiora. & ideo posterius tractari debēt. de quibus particulariter ab Aristotele nihil inuenimus. licet in genere de iis in fine tertiū libri metheororū tractatum sit. sed a Theofrasto eius fideli discipulo ut Alexander in fine tertiū metheororum inquit: particulariter pertractatū est. cuius Theofrastrū librum uidimus & habemus nundum latinis interpretatum qui de lapidibus inscribitur qui sic incipit (eorum quæ in terra consistunt: quædam sunt aquæ: quædam terræ) ubi paulo infra dicit. De metallis igitur in aliis speculatum est: de iis uero nunc dicamus) sed quicquid sit omnia hæc in una continent parte quæ metheorologia a ueteribus: eis consensiente et in hoc nomine Aristotele nuncupata est. siue igitur unus sit liber in quo tota metheorologia pertractetur ut fecit Aristoteles: licet in genere tantum de lapidibus & metallis in tertio libro siue plures: sicuti Theofrastrus & Arabes plures & latini. qui præter comunia particularia etiam metallata: & lapides in aliis libris a libro metheororum determinarunt: nihil intersit. potissime cum omnia ex uno comuni procedant material principio scilicet exaltatione ratione cuius in eadem tractari debent parte. & in comuni tractatione in uno pertractari debent libro uti fecit Aristoteles. Huic ordini huius tertiæ partis testis est Aristo. q̄ post primæ ac secundæ partis collectionē: tanq̄ in medio totius negotii sedens arbiter: ac in mediis existens rebus: subdit (Reliqua autem pars huius methodi est adhuc consideranda quam omnes priores metheorologiam uocabant) de qua Alexander ibidem (Quarto autem ordinat præsens negotiū quod & metheorologicū inscribit quoniam ut ait omnes q̄ ante ipsum uocabant ipsum metheorologiam) Dixit at (Quarto) non quod sit quarta pars sed liber quartus. Et hæc de ordine trium partium. comuniori dicta sufficiant. De quarta uero & quinta cum plurimam in se habeant difficultatem sub alio capite discutiendum est.

Ordo uniuersalis quartæ & quintæ partis:

Caput II.

Vgnare ad inuicem aialia & plantæ de loco uidentur. Plantæ enim simpliciores sunt quare præcedere postulant. Nos simpliciora cum dictis Concedimus prius tractari deberi. nisi forte cōpositiora modus & exemplar sint quo simpliciora a nobis cognoscantur qualia aialia sunt. nā per cognita de aialibus quali per exemplar quoddam plantarum noticia a nobis aquiritur eo quippe modo ac ratione quo sanguineorū magis compositorum cognitione: uti exemplari quoddam: ad imperfectorum animalium & simpliciorum cognitio

LIBER PRIMVS

nem manudicimur. Sic etiam partes hominis nobis magis notæ in cognitiōem partium cæterorum: quæ simpliciorum: deducere debent. Iis testimonium est id quod loco præfato ab Aristotele scriptum fuit (Cum pertrāsuerimus de his temptabimus si quid possumus secundum inductum modum assignare de animalibus & plantis) in fine etiam libri de causa longitudinis ac breuitatis uitæ scribitur (Sed de hoc quidem secundum se in his quæ de plantis determinabitur) Ecce quæ post animalia posuit plantas. De hoc tamen plura in posterioribus scribentur. Nunc autem satis sit de eo quæ animalia præsciri debent: ut per ea tanquam per clariora & per exemplar in plantarum cognitionem manuduci debeamus. Quis igitur comunior ordo sit dictarum quinque partium unius ad alteram: ex iis patet. Nunc autem ad quinque particulares ordines earum quæ in dictis quinque partibus continentur particularum: descendamus.

Sectio tertia & est ordo particularis trium primarum partium Caput primum de ordine particulari primæ partis & est liber de physica auditione.

Prima pars agit de primis principiis scilicet materia forma, priuatione, de natura, de causis quatuor, & causarum modis, de casu, ac fortuna, & communi motu, præter hæc de communibus agit, motum & naturalia fere omnia consequentibus passionibus scilicet continuo, infinito loco uacuo secundum aliquos ac tempore & aliis plurimis. Habet unicum librum hæc prima pars: in octo diuisum uolumina, licet nonnulli libros priores separatos fecerint, eos librum de principiis uocantes, Residuum uero de motu uocant. Inscrubitur de physica auscultatione uel physico auditu. Cum enim in eo de communibus in natura agatur merito nomen suscipit totius doctrinæ hoc autem est, physica, principia enim & maxime prima pluribus communia uirtute maxima sunt. Quid autem sibi uelit quod de auscultatione cum dixerimus: sic habeto. Exteriores enim ab Aristotele dicebantur historiarum ac rethoricarum constitutiones: tanquam amatoribus sapientiæ alienæ: Cæterum reliquas eius conscriptiones tanquam ab hominibus nobilitate sua auscultari ac mente coli debentes: auscultatorias omnes nuncupabant peripathetici: Eæ enim cum hominis finem attingere faciant: auscultatione digne sunt, tantoque attentius causas auscultare cogimur: quanto breuioribus obscurissimisque tanquam oraculis: ea si Aristoteles dedita opera: non inuidia motus: sed ut rudiora ingenia huius tam præclari conuiuii indigna procul arceret: uiros autem dignos diligenti studio exerceret: nobis edidit. Hic igitur liber tanto magis cæteris auscultatorius dicitur: quo ad cæterorum de natura cognitionem propositus est. Ordo autem huius partis seu libri est quoniam in primis prima tractat principia pluribus communia, post hoc de his quæ omnia fere consequuntur naturalia de quo in principio ait (Necessarium & de natura temptandum prius determinare quæ circa principia sunt) & post pauca inquit (Vnde ex uniuersalibus in singularia oportet prouenire) De his autem communibus passionibus quæ consequuntur ea ait in principio tertii (Quoniam autem natura est principium motus &c.) & parum post (oportet non ignorare quid sit motus) Dehinc subdit (Cum autem determinauimus de motu temptandum est eodem agredi modo & de his quæ consequenter sunt) consequentia appellans Continuum, infinitum locum, uacuum secundum aliquos, Et tempus Et hæc satis sint de ordine particulari primæ partis quæ in uno solo cadit libro de physica auditione qui incipit (Quoniam quidem cognoscere & scire contingit &c.)

Ordo particularis secundæ partis, scilicet libri de cælo & mundo & libri de generatione & corruptione. Caput. II.
Pars secunda duos habet libros scilicet librum de cælo & mundo: & librum de generatione & corruptione. liber de cælo & mundo præcedit alterum, & in ipso: e a pars quæ est de cælo: præcedit, dehinc ea sequitur quæ est de elementis quattuor corporalibus: prout hæc omnia motu mouentur locali, motus enim qui ad locum cum sit omnium primus ac simplicissimus eum præcedit qui est ad formam, imo eius est causa. Quare librum de cælo & mundo præcedere ad eum phas est qui est de generatione & corruptione, qui incipit. (De generatione autem & corruptione). Inter simplicia uero: æterna & ea quæ aliorum causæ sunt: præsciri & prædeterminari debent, hac de causâ prius de cælo & mundo pertractat in primo ac secundo libro, post hæc in tertio & quarto de non æternis simplicibus & a cælo causatis scilicet elementis quattuor, Et hoc sensit simplicius licet Themistii interpres Themistio non recte dedicauerit hæc: cum dixit (De simplicibus pertractat scientia quæ de Cælo est ab Aristotele instituta, nam prioribus duobus uoluminibus de quinta substantia eius quod proprie Cælum est: disputatur, Superque per empirias etiam illius ostenditur, in reliquis, duobus libris de quattuor elementis agit, quæ sub lunæ orbe sunt: quatenus simplicia sunt: & quatenus motus simplices habent). De ordine etiam libri de generatione & corruptione ad librum de Cælo ait (Sed cum de gignendis caducisque iam esset dicendum: primum duo uolumina de generatione & corruptione conscripsit, quibus naturæ rerum earum quæ gignuntur quatenus sunt gignendæ: & ea quæ communiter corripuntur quatenus huiusmodi sunt plenissime continentur: & iudicantur). Adde his ea quæ in principio tertii de Cælo & mundo ab Aristotele dicuntur (De primo quidem igitur elementorum dictum est quale quid: secundum naturam & quoniam incorruptibile & ingenitum) & hoc quantum ad primum & secundum librum (Reliquum aut de duobus dicere) scilicet graui & leui (Simul autem accidit cum diximus de his & de generatione & corruptione considerare) Hic enim liber huic secundæ parti annectandus est non quæ generatio aut corruptio sit corpus unum de simplicibus, Sed quoniam est tanquam uia qua natura a diuinis discedens corporibus ad corruptibilia gradatim procedit. Et est ab Aristotele additus quo corruptibilia in quantum talia: iam a uobis sciri incipiunt, Et, n. generatio & corruptio & liber hic sunt quasi principium ad generabilia & corruptibilia ut inquit Aueroys prius methæ. Hic autem ordo non ab re ab ari, positus est in principio tertii li. de cælo, nam si in quarto de cælo & mundo aut principio de generatione & corruptione huc posuisset ordinem: corruptibilia cum incorruptilibus ex una parte colligendo totum de cælo & mundo idcirco collegisset, Accedunt ad hunc ordinem de ari, in principio methæ, ubi secundam colligens partem: prius